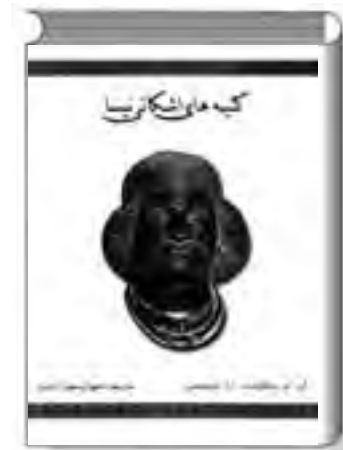

معرفی کتاب

کتیبه‌های اشکانی نسا

• علی اصغر میرزایی

■ کتیبه‌های اشکانی نسا

■ نوشته: ای. م. دیاکونوف و و. آر. لیوشیتس

■ ترجمه: شهرام حیدرآبادیان

■ ناشر: انتشارات کلام شبدا، چاپ اول، ۱۳۸۳

کتیبه‌های اشکانی نسا که عنوان اصلی آن

Economic Documents From Nisa

Parthian است، از مجموعه کتاب‌هایی است

که نویسندگان بزرگی چون میخائل میخائیلوویچ

دیاکونوف (M.M. Diakonov)

ایگور میخائیلوویچ دیاکونوف (Igor Mikhailovich

Diakonov) و ولادیمیر آرونویچ

لیوشیتس (V.A. Livshits) درباره اسناد به

دست آمده از نسا تألیف کرده‌اند. این کتاب که

تنها نام ای. م. دیاکونوف و و. آر. لیوشیتس بر

روی آن است، توسط شهرام حیدرآبادیان ترجمه و

از سوی انتشارات کلام شبدا منتشر شده است.

نخستین بار در سال ۱۹۴۸ به دنبال حفاری‌های

م. ماسون، باستان‌شناس معروف روسی، در جنوب

ترکمستان، سفال‌نوشته‌هایی به آرامی به دست آمد که با

موضوع سفال‌نوشته‌های
نسا اغلب به آوردن شراب
از تاکستان‌های مناطق
مختلف مربوط است

جوهر سیاه، نوشته‌هایی بر روی تکه‌هایی از کوزه و دیگر ظروف
سفالی نقش بسته بود.

نخستین کسی که به خواندن آن‌ها همت گمارد، م. م. دیاکونوف
بود. وی در خواندن خط سفال‌ها از برادر سامی‌شناس خود

ایگور. م. دیاکونوف کمک گرفت. سومین کسی که به این گروه
پیوست، و. ای. لیوشیتس بود. این گروه از سال ۱۹۵۱ به خواندن

سفال‌نوشته‌هایی که بیشتر در نسای کهن پیدا شده بودند،
پرداختند. موضوع سفال‌نوشته‌ها که بعضی از آن‌ها کوتاه و برخی

مفصل می‌باشند، اغلب به آوردن شراب از تاکستان‌های مناطق
مختلف مربوط است. این مناطق

عبارتند از: منطقه اپدن (apadan)

که آن را محل زمین‌های مخصوص

دربار سلطنتی می‌دانند، منطقه

ارتبانوکان، آرژتک، آتیکان، برژمئن،

برزپاشان، بدیچ، گدیس، گزر، میهرداتکان،

سکان، سگیبج، فروشی، فریبی‌ی پاتیکان،

همپی و مناطق و تاکستان‌های دیگر.

در سفال‌نوشته‌های کوتاه به عباراتی چون

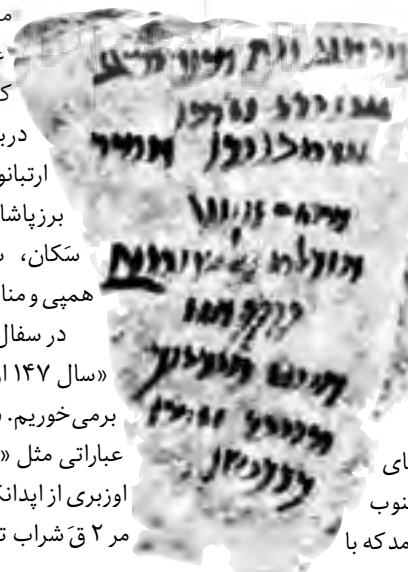
«سال ۱۴۷ از اپدن» یا «سال ۱۴۸ از ارتبانوکان»

برمی‌خوریم. در سفال‌نوشته‌های مفصل و بلند نیز

عباراتی مثل «در این خم [خمیره] از تاکستان یک

اوزبری از اپدانک از طریق فرمانده قلعه [دژپت] ۲۰

مر ۲ شراب تحویل داده شده. در سال ۱۸۲ آورده

▲ نمونه‌هایی از سفال‌نوشته‌های نسا

تاریخ ساخت سفال نوشته‌های نسا از سال رسمی ۲۴۸ ق. م. به بعد، یعنی سال به حکومت رسیدن اشکانیان می‌باشد. ماه‌ها و روزهای مندرج در سفال نوشته‌ها نیز زرتشتی هستند

مقایسه میان سفال نوشته‌های نسا و لوح‌های ایلامی تخت جمشید مربوط به دوره هخامنشی نشان می‌دهد که اشکانیان نیز به تقلید از سنت کهن هخامنشیان، در کارهای اداری به خصوص وصول مالیات بسیار موفق بودند

ارتوهیشت، آترو و غیره. طبق مندرجات اسناد، علاوه بر خم‌های شراب که از مناطق مختلف به انبارهای مرکزی آورده شده است، فرمانده قلعه یا دژ پت، خزانه‌دار سلطنتی و انباردار شراب نیز بهره‌ای از این شراب‌ها می‌بردند. در بعضی سفال نوشته‌ها به مطالبی درباره برداشتن سرپوش یک خم و ریختن محتویات آن در خم دیگر اشاره شده است.

در بعضی از سفال نوشته‌ها رسیدهایی صادر شده که در آن‌ها شراب دریافتی به عنوان مالیات حساب شده است. تاریخ این قبوض، از ۸۳ پ. م. به بعد است. معابد نیز به خاطر داشتن زمین‌های زراعی، مشمول وصول شراب بودند. از جمله معابدی که در سفال نوشته‌ها از آن‌ها نام برده شده می‌توان به معبد نَستاوکان، فَرهاتکان و معابدی که نامی از آن‌ها نیست، اشاره کرد. در برخی از سفال نوشته‌ها نیز فرمانده سواره نظام، خزانه‌داران و سایر اشخاص مقداری شراب فرستاده‌اند. در پایان علاوه بر واژه‌نامه، تصاویری از تکه سفال‌هایی که خوانده شده، نیز ضمیمه کتاب شده است.

مقایسه‌ای میان سفال نوشته‌های نسا و لوح‌های ایلامی تخت جمشید مربوط به دوره هخامنشی، نشان می‌دهد که اشکانیان نیز به تقلید از سنت کهن هخامنشیان، در کارهای اداری به خصوص وصول مالیات بسیار دقیق بودند. آوردن نام‌های می‌بر، مهر و موم‌کننده، دژ پت، ساتراپ و مناطق و تاکستان‌های مختلف تأییدی بر این امر است. بنابراین، این تکه سفال‌های به ظاهر بی‌ارزش، به لحاظ افکندن پرتویی بر تاریخ فراموش شده اشکانیان، اهمیتی بس والا دارند.

از مطالعه و بررسی مفاد این سفال نوشته‌ها، علاوه بر سیستم وصول مالیات، درباره اوضاع اقتصادی، جغرافیای اداری، نقش معابد در حکومت اشکانی، اسامی خاص زرتشتی، دین زرتشتی و نقش آن در این دوره و ترتیبات اداری حکومت اشکانیان می‌توان به نتایج چشمگیری رسید و امیدوار بود که با کشف مدارک جدید از طریق حفاری‌های لازم، تاریخ اشکانیان را به مرحله‌ای که شایسته آن است برسانیم.

شده توسط اترینک می‌بر که هست اهل روستای کاهک» آورده شده است.

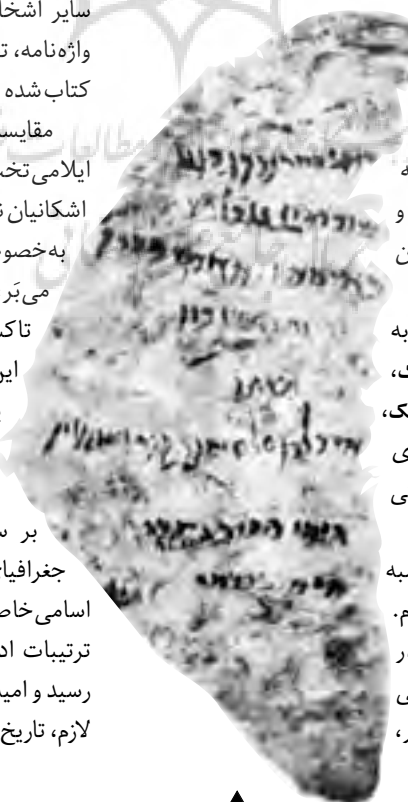
تاریخ ساخت این سفال نوشته‌ها از سال رسمی ۲۴۸ ق. م. به بعد می‌باشد، یعنی سال به حکومت رسیدن اشکانیان.

نگاهی به عبارات مفصل سفال نوشته‌ها نشان می‌دهد که مقداری شراب، سرکه، کنجد، آرد و روغن ریخته شده در خم، از تاکستان‌های مناطق مختلف (که همگی به اوزیری معروف بودند) توسط فرمانده قلعه (دژ پت) و ساتراپ، در سال مورد نظر جمع‌آوری و توسط شخصی که احتمالاً خود دژ پت یا ساتراپ وی را تعیین می‌کرده، به دربار مرکزی ارسال می‌شده است. از روی اسناد می‌توان علاوه بر نام مناطق مختلفی که تاکستان‌ها در آن‌ها قرار داشتند، به متصدیان امر انتقال وصول شراب، سرکه و غیره، مثل «دژ پت»، «ساتراپ» «می بر»، «مهر و موم‌کننده»، نوع شراب (کهنه یا تازه)، محل سکونت می‌بر یا مهر و موم‌کننده، مقدار شراب، سال وصول شراب، ماه‌ها و روزها نیز پی برد.

مقدار شراب را به «مر»، که ده لیتر بوده، «ق» که دو لیتر بوده و «آه» که ۰/۳۴ لیتر بوده تعیین می‌کردند.

در میان نام‌های می‌بران به نام‌هایی چون اهورمزدک، اسپیک، سپنداتک، بگ داتک، بخت داتک، فرینگ، آتور مهرک و بسیاری نام‌های ایرانی و زرتشتی برمی‌خوریم.

همان گونه که سال محاسبه شده براساس سال ۲۴۸ ق. م. است، ماه‌ها و روزهای مندرج در سفال نوشته‌ها نیز زرتشتی هستند. مثل هوروات، مهر،

نمونه‌هایی از سفال نوشته‌های نسا